

Masarykova univerzita v Brně- Právnická fakulta. Vzdělávací a ediční středisko, Veveří 70, 611 80 Brno

telefon: 05/41 559 323
E-mail: ivanah@law.muni.cz

telefon, fax: 05/41 559 322
michlova@law.muni.cz

DIČ: 288-00216224

Pozn.: ceny jsou uváděny vč. DPH, dodavatel fakturuje poštovné a balné, knihkupecům poskytujeme rabat

Výběr publikací vydaných na PrF MU v Brně a připravovaná díla pro rok 2000

editor: Průcha, P.: Aktuální otázky reformy veřejné správy
sborník, 1. vydání 2000, 180 str., 165 Kč

Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo
učebnice, 1. vydání 1998, 313 str., 294 Kč

Rázková, R.: Dějiny právní filozofie
učebnice, dotisk 2. přepracovaného vydání 1998, 256 str., 212 Kč

Rozehnalová, N., Týč, V.: Evropské mezinárodní právo soukromé
monografie, 1. vydání 1998, 347 str., 248 Kč

Týč, V.: Evropská unie a její právo pro začátečníky
praktická příručka, 2. vydání 2000, 67 str., 38 Kč

Pařízková, I. Finance územních samosprávných celků
monografie, 1. vydání 1999, 186 str., 202 Kč

Macur, J.: Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu
monografie, 1. vydání 2000, 251 str., 390 Kč

Pekárek, M.: Majetková účast občanů v družstvech a její právní aspekty
monografie, 1. vydání 1999, 234 str., 260 Kč

Rozehnalová, N.: Mezinárodní právo obchodní. II. Díl. Řešení sporů
učebnice, 2. přepracované vydání 1999, 182 str., 164 Kč

Kuchta, J.: Nutná obrana
monografie, 1. vydání 1999, 220 str., 243 Kč

Pokorná, J.: Obchodní společnosti - judikatura a literatura
nelepená vazba, 1. vydání 1999, 357 str., 315 Kč

Honcová, R.: Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku. Odpovědnost za výrobek.
Monografie, 1. vydání 1999, 274 str., 420 Kč

Průchová, I., Chyba, J.: Omezení vlastnického práva k pozemku z důvodu obecného zájmu
monografie, 1. vydání 1998, 186 str., 259 Kč

editor: Židlická, M.: ORBIS IVRIS ROMANI
časopis, 1. vydání 1998, 281 str., 330 Kč /tuzemská cena/

Kroupa, J. a kolektiv: Politologie
učebnice, dotisk 2. přepracovaného vydání 1998, 255 str., 235 Kč

Pekárek, M., Průchová, I.: Praktikum z pozemkového práva

Knihovna FSS MU Brno

4 2 4 0 7 1 6 3 2 8

H 1-210

R

ZÁKLADY STÁTOVĚDY

2. vydání

Jan Filip
Jan Svatoň
Josef Zimek

Masarykova univerzita, Brno, 2000

Kapitola 6

MODERNÍ STÁT A POSTAVENÍ JEDNOTLIVCE

6.1 Základní pojmy. Obyvatelstvo, jedinec, občan, cizinec

Každý stát je ve státovědě zpravidla definován podle **tříprvkové teorie**, která v ní zdomácněla na základě prací G. Jellineka. Ten ve své „*Obecné státovědě*“ rozvinul teorii státních prvků, mezi které zařadil státní území, státní lid a státní moc. Toto formální, popisné pojetí nám samozřejmě nevypovídá nic o tom, jaký stát ve skutečnosti je, proč vznikl, kdo jej udržuje v chodu. Bez existence těchto tří prvků však vůbec o státu hovořit nemůžeme. Není proto také myslitelný stát, který by neměl své **obyvatelstvo**, tj. subjekty, na které se vztahuje jeho státní moc zejména z toho důvodu, že „*obývají*“ jeho státní území.

V moderním státě však nejde jen o subjekty státní moci podřízené. Současně se jedná o subjekty, kterým státní moc ve státě náleží

a kterou vykonávají buď přímo nebo zejména prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní, jak je to zakotveno většinou ústav. Proto státověda i právní věda nepoužívají označení obyvatelstvo, nýbrž zpravidla lid, národ, státní lid, státotvorný národ apod.

Obyvatelstvo státu ve významu **lidu, národa**, který je současně objektem i subjektem státní moci, můžeme členit v celé řadě ohledů. Obecně platí, že každý, kdo se nachází na území státu, podléhá jeho právním předpisům. Výjimkou jsou pouze osoby, které v určitém směru mají diplomatickou imunitu a nepodléhají tak jurisdikci státu, na jehož území se nacházejí. V této souvislosti se dříve používalo pojmu **exteritorialita**, který měl vyjádřit, že určitá osoba nebo organizace nepodléhá jurisdikci státu, na jehož území se nacházejí, nýbrž se na něj hledí, jako by byly na území svého státu.

Obecně se může **jednotlivec** dostat do **vztahu k určitému státu** na základě celé řady skutečností. Tento vztah může být dán např. původem jako u krajanů v zahraničí, kdy existuje určitý citový vztah ke „staré vlasti“. Naopak jiné osoby se do tohoto vztahu dostávají např. v důsledku nepřátelské činnosti vůči státu jako celku, jeho majetku nebo jeho osobám pod jeho jurisdikcí, i když se na jeho území nenacházejí a třeba ani nikdy nenacházely (tzv. princip ochrany v trestním právu). V takovém případě státy pachatele trestných činů stíhají, pokud se je podaří přivést pod jejich jurisdikci např. vydáním z jiného státu (tzv. extradice). Mezinárodní společenství však v rámci mezinárodní spolupráce vede státy k tomu, aby stíhaly určité trestné činy i v případě, že nebyly spáchány ke škodě zájmů dotyčného státu. Státy se tak zavazují stíhat pachatele takových trestných činů jako jsou např. genocidium, obchodování se ženami, poškozování podmorských kabelů apod. (tzv. princip univerzality v trestním právu).

Nejtypičtější **vztahy** vznikají **mezi státem a osobami**, které se nacházejí **na jeho území**. Tento vztah může být dán následujícími skutečnostmi nebo jejich kombinacemi:

a) prostou skutečností pobytu na území. Může jít např. o tranzit,

krátkodobý pobyt, návštěvu apod.,

- b) hospodářskou činností, vyvíjenou na tomto území na základě předpisů dotyčného státu,
- c) trvalým pobytem na tomto území, stvrzeným na základě rozhodnutí příslušného státního orgánu,
- d) zvláštním statutem, který byl jedinci udělen na základě předpisů mezinárodního a vnitrostátního práva (právo azylu, status uprchlíka),
- e) státním občanstvím, které jako zvláštní status jedince vyjadřuje nejtěsnější vztah fyzické osoby a státu. V tomto směru můžeme rozlišovat mezi postavením každého člověka, který se nachází pod jurisdikcí určitého státu a postavením občana, které zakládá zvláštní vzájemná práva a povinnosti subjektů tohoto vztahu (viz sub 6.2.).

Podle toho, pod jaký **právní režim** jednotlivec na území státu spadá, může hovořit např. o **státoobčanském** režimu, který se liší od jiného právního režimu jednotlivců, tzv. **cizineckého** režimu (viz sub 6.4.). Projevuje se v tom, že je založen na právním vztahu státního občanství, zatímco druhý režim předpokládá naopak občanství cizího státu nebo stav bez občanství.

Bezdomovci (apatridé) bývají posuzováni různě. Mají-li trvalý pobyt na území státu, často bývají posuzováni stejně jako jeho občané. Např. dopustí-li se trestného činu v zahraničí, jsou též posuzováni podle trestního práva státu pobytu (tzv. princip personality v trestním právu).

Další rozlišení se projevuje např. v terminologii základních práv a svobod, kde často pojem práv člověka slouží k vyjádření práv každého jednotlivce pod jurisdikcí určitého státu, kdežto občanská práva slouží k vyjádření práv určité skupiny osob, která se vyznačuje tím, že má jeho státní občanství. Toto rozlišení se však vždy nedodrzuje.